

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för humaniora

Gustav Vasa-monumentet i Gävle

En historiebruksanalys

Oscar Larsson

2011

Studentuppsats C-nivå, 15 högskolepoäng
Historia
Historia C
Lärarprogrammet

Handledare: Henrik Ågren
Examinator: Agneta Ney

Innehållsförteckning

1. Inledning	s. 1
1.1 Nationalistiskt kulturarv och monumentalistiskt historiebrik	s. 1
1.2 Historiekultur och historiebrik	s. 4
1.3 Teoretiska utgångspunkter	s. 6
1.4 Syfte och frågeställningar	s. 9
1.5 Avgränsningar	s. 10
1.6 Tidigare forskning	s. 10
1.7 Källmaterial och metodbeskrivning	s. 12
1.8 Disposition	s. 13
2. Bakgrund	s. 15
2.1 Gävle stad och Gustav Vasas intåg i Gävles historia	s. 15
2.2 Gävle under 1800-talet	s. 15
2.3 Rekonstruktionen av Gävle: 1869 -1924	s. 16
3. Upptakten till Gustav Vasa-monumentet	s. 18
3.1 Gustav Vasa-monumentet: Visioner och förfall	s. 18
3.2 Gustav Vasa-monumentet: En donation	s. 20
3.3 Invigningen av Gustav Vasa-monumentet	s. 21
3.4 Förslag om Vasaparken och nya inskriptioner	s. 23
4. Analys	s. 25
4.1 Narrationsteori med förankring i Gustav Vasa-monumentet	s. 25
4.1.1 Aktörer och offentliga dokument	s. 25
4.1.2 Estetik	s. 27
4.1.3 Invigning	s. 29
4.2 Karlssons typologi med förankring i Gustav Vasa-monumentet	s. 30
4.2.1 Aktörer och offentliga dokument	s. 30
4.2.2 Estetik	s. 31
4.2.3 Invigning	s. 32
4.2.4 Slutsats	s. 34
5. Sammanfattning	s. 36
Referenser	s. 37
Bilaga 1	s. 39
Bilaga 2	s. 40
Bilaga 3	s. 43

1. Inledning

Gävles offentliga monumentala konst går ofta att länkas samman med privatpersoner, såsom industriidkare och brukspatroner, som valt att föreviga sig själva eller nämnvärda historiska personligheter, ofta genom donationer.¹ Ett exempel på detta är Emil A. Matton och hans syster, skulptris Ida Matton som var med och verkställde skapandet och avtäckningen en av de första offentliga statyerna i Gävle stads historia, Gustav Vasa-monumentet. Monumentet som idag är placerat i Kvarnparken reser sig fem meter och avtäcktes den 30 augusti 1924.²

Estetiken kring monumentet är subjektiv, vilket också kan vara anledningen till att det står i det offentliga rummet. Estetiken har även en viktig uppgift att fylla för mottagaren av monumentets budskap. Märit Ehn tidigare intendent på Konstcentrum i Gävle skildrar Gustav Vasa-monumentet i sin bok *Skulpturstaden Gävle* (1996):

Gustav Vasa står på en hög kolonn, vars kapital avslutas med en kvadratisk låg mur med bevakningstorn i hörnen som en vasaborg. Gustav Vasa är här framställd som den ungenationalhjälden, revolutionären som i enkla kläder och med fanan i hand manar gästrikarna till frihetskamp.³

Vägen till uppförandet och avtäckandet av ett monument är lång. Det är denna berättelse, eller historia, som denna uppsats syftar till att belysa. Läsaren får i detta arbete en inblick i de faktorer som inverkade kring resningen och avtäckningen av Gustav Vasa-monumentet i Gävle under 1920-talet. Utifrån drätselkammarens protokoll, samt de skildringar som tre dagstidningar i Gävle lanserade i och med invigningen av Gustav Vasa-monumentets invigning den 30 augusti 1924. Det är min förhoppning att denna uppsats skall bringa en djupare förståelse för både monumentens bakgrund och förankring i Gävles historia, men även visa på den offentliga konstens betydelse för historiekulturen.

1.1 Nationalistiskt kulturarv och monumentalistiskt historiebruk

Monumentresning och monumentavtäckning kan i stor utsträckning associeras med kulturarv, vilket i sin tur kan legitimera regionala och nationella nyskapande traditioner.⁴ Genom insamlandet av ett ”folkminne” och genom kunskap går det att utveckla, samt skapa ett

¹ Manfeld-Håkansson, 1979, s. 8

² Manfeld-Håkansson, 1979, s. 44

³ Ehn, 1996, s. 59

⁴ Möller, 2006, s. 105

allmänt kollektivt minne i jakten på en gemensam historia och kultur.⁵ Kulturarv och kulturarvsförvaltning går i sin tur att förbinda till två olika uppdrag på både regional och nationell nivå. Det ena är förekomsten av en vetenskaplig uppgift där tjänstmännen dokumenterat, bevarat, visat och definierat kulturarvet. Det andra uppdraget grundar sig i den sociala funktionen där kulturarvet förväntas skapa symbol- och upplevelsevärden som exempel gemenskap och identitet.⁶ Det går även att finna gemensamma nationella historieaspekter i samband med den nationalism och skandinavism som växte i slutet på 1800-talet till början på 1900-talet. Exempel på detta kan vara händelser med viktiga nationella aspekter, såsom Kalmarunionen 1389 eller freden i Roskilde 1658.⁷ Dessa synvinklar kan i sin tur vara problematiska eftersom de skiljer sig åt beroende på de nationella rörelserna där krig eller andra nationella trauman spelat betydande roll. De mest nationella historiebeskrivningarna i minnesmärken går inom Norden att finna i Norge och Finland, eftersom de var sent frigjorda från krigshändelser, samt utländsk dominans.⁸

Före 1800-talet brukade man istället lyfta fram religionen, kungen och kriget som nationellt sammanhängande faktorer i monumenten runt om i Europa. Under 1800-talet stod ofta den nationella kontexten i centrum, där nationella frihetskamper och enhetsverk låg högt upp på den politiska dagordningen. Det kunde handla om näringsfrihet men också om strävan efter ny politisk representation. I slutet av 1800-talet sågs ofta nya symboler som viktiga beståndsdelar i tillkomsten av nationella rörelser och stater.⁹ Från denna tidpunkt i historien framkom nationalsånger, nationella flaggor och olika personifikationer av nationer såsom Moder Svea att ha större inverkan på samhället och historien.¹⁰ Efter inträdandet i det moderna industrialiserade samhället kom nationalismen att spela en viktig roll runt om i Europa. Där en stark växande kulturell investering i nationella symboler, institutioner och manifestationer uppkom. I Sverige nådde denna nationella kulturinvestering sin kulmen decennierna före första världskriget i samband med emigrationen, uppbrottet från svensk-norska unionen, parlamentariseringsen och demokratins genombrott.¹¹ Många monumentavtäckanden kom därför i slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet att

⁵ Eivergård, 2006, s. 112

⁶ Samuelsson, 2005, s. 15

⁷ Aronsson, 2004 s. 185

⁸ Aronsson, 2000, s. 24

⁹ Rodell, 2001, s. 67-69

¹⁰ Rodell, 2001, s. 42

¹¹ Aronsson, 2000, s. 11

karaktäriseras av denna nationalistiska bakgrund, bland annat genom invigningarna av Engelbrektstatyn i Örebro 1865 och Gustav II Adolfstatyn i Göteborg 1854.¹²

Under 1800-talet växte även tankar fram om att det inte bara borde vara "fint folk" som fick sina gärningar konserverade i monument och i början på 1900-talet blev det svårare att resa statyer över sig själv liknande sätt som samhället tidigare gjort. Istället växte den non-figurativa konsten fram som bland annat syftade till att arbetet och arbetarna skulle hyllas. Detta går att förklara som en modernisering och nationell centralisering av den monumentala historien. Detta medförde dock inte att de tidigare anledningarna till monumentresande och monumentavtäckning helt föll ifrån, snarare går det tala om en förskjutning i traditionen.¹³ I Gävle går exempel på denna modernisering att se i statyn *Till arbetets ära* av Edvin Öhrström som är belägen vid gaveln på Arbetarbladets hus¹⁴ och vid Rådmansbron och Kungsbron där Olle Adrin förgyllt broräcken med gestaltningar av näringarna i Gästrikland 1959.¹⁵ På senare tid har det gemensamma kulturarvet blivit svårare att nå, vilket har inneburit fler monument. Detta eftersom framtidsbilderna i det moderna samhället har varit många och osäkra eftersom de historiska berättelserna ofta varit centraliserade till nationen eller staten. Utifrån den ökade invandringen och folkförflyttningar har problematiska nationella frågor vuxit fram såsom: Vilka är vi och vad utmärker vår gemenskap?¹⁶

Drivkraften bakom monument riktar sig mot att finnas för evigt, att inte försvinna och vara en obetydlighet, som tycks styra en stor del av mänsklighetens längtan efter historia. Människans markering av sin historiska existens och sina försök att utöka den genom olika former av fysiska manifestationer är ofta utmärkande drag bakom monumentuppresandet.¹⁷ Det går även att påstå att monumenten fungerar dels som en påminnelse för vanligt folk om nationens hjältar och historia, dels som ett synnerligt uttryck för existensen av en specifik kultur och identitet av betydelse.¹⁸ Bakom monumentets resande och avtäckande ligger också en idé om vad monumentet representerar, inte bara till det som är förlagt till tiden som varit utan även en uppmaning mot framtiden.¹⁹

¹² Rodell, 2001, s. 95 & Rodell, 2001, s. 57

¹³ Aronsson, 2004, s. 207

¹⁴ Ehn, 1996, s. 107

¹⁵ Ehn, 1996, s. 11

¹⁶ Aronsson, 2000, s. 11

¹⁷ Fur, 2000, s. 34

¹⁸ Fur, 2000, s. 38

¹⁹ Aronsson, 2004, s. 211

1.2 Historiekultur och historiebruk

I flera år har diskussionerna hur användandet av historia påverkat människan, där framför allt historiskt inspirerad skönlitteratur och historiskt vinklade filmer har granskats. Peter Aronsson professor i historiebruk och kulturarv vid Linköpings universitet förklarar begreppet historia som ”det förflutnas alla hittills existerande delar (”det som en gång skett”)”.²⁰ Aronsson menar även att historia är ”de förmedlingsprodukter och gestaltungsformer som refererar till det förflutna: berättelser, utställningar, föredrag, filmer, romaner, avhandlingar, etc.”

Gestaltungsformen är betydande för den legitimerade historien. Berättelser måste levandegöras genom text, muntligt trädning, film, gestaltning i rummet eller på annat sätt tas emot, erfaras och tolkas subjektivt, för att finnas till och leva vidare. Detta blir avgörande om syftet skall fungera legitimerande. Enligt Aronsson är det därför Jan Guillou i sina populärvetenskapliga romaner lyckats fånga det svenska folket, men inte de svenska historikerna.²¹

Enligt Aronsson förmedlas historia genom olika medier och utformade kanaler i samhället.²² Tidningar, filmer eller litteratur kan alla förmedla historia som knyter samman samtiden med det förflutna och skapar en tidsaxel, en dåtid, en nutid och en framtid. Detta överensstämmer med Jörn Rüsen, historiker och filosof som menar att i historiekulturen formas och uttrycks historien, vilket kan ske i skrifter, media eller monument.²³ Historiekultur kan därför definieras som konkreta uttryck och manifestationer av det förflutna.²⁴

Rüsen väljer att se historiekultursbegreppet ur tre dimensioner, den estetiska, den kognitiva och den politiska. Dessa kan enkelt sammanfattas som en reglering av vilken historia som lyfts fram samt dess trovärdighet.²⁵ Rüsen menar att den politiska dimensionen har i grund att kräva ett samtycke från den berörda regionen eller nationen, vilket speglas i legitimitet, som i sin tur skapar förutsättningar för maktutövandet.²⁶ Parallellt med detta anser Klas-Göran Karlsson, professor i historia vid Lunds universitet att en avgörande roll för historiekulturen är de skilda nationella kontexterna, eftertrycket i nationella trauman, nationens tidigare historia och om nationen varit småstat eller imperium. Historiekulturen präglas både av en stark nationell ram och ett försök att kontrollera de spänningar som påverkas av de snabba

²⁰ Aronsson, 2004, s. 40

²¹ Aronsson, 2004, s. 61-63

²² Aronsson, 2004, s. 17

²³ Rüsen, 2004, s. 149

²⁴ Samuelsson, 2005, s. 17

²⁵ Rüsen, 2004, s. 160

²⁶ Rüsen, 2004, s. 160

förändringarna i samhället. Dessa skilda kontexter kan medierna använda sig av för att fånga samhällets eller grupperns uppmärksamhet för kommersiellt syfte. I åtanke måste finnas att de nationella kontexterna också kan ersättas med bland annat regions, religions och etniska perspektiv.²⁷

Av Rüsens, Aronsson och Karlssons resonemang indikeras det att samhället använder sig av olika metoder för att bruka historia. Beroende på vilken sorts information som förmedlas, och till vem, ändras samhällets strategier i kampen om att sälja, förmedla budskap eller tillrättavisa.²⁸ Detta kallas historiebruk, och det tillämpas i vardaglig läsning för att utveckla historiemedvetandet och det källkritikiska tänkandet.²⁹ Alla bruk av historia kan i bred mening anses handla om människans sökande efter sammanhang och mening i livet. Olika historiebruk finns för olika situationer och beroende på vilka konsumenter som historiebruket skall förmedlas till. Beroende på hur en historia berättas och av vem kan bidra till att mottagaren får en vinklad eller felaktig beskrivning av det förflutna.³⁰ Kring definitionen angående historiebruk lyfter Aronsson fram Friedrich Nietzsches teorier i *Om historiens nytta och skada. En otidsenlig betraktelse* (1998). Nietzsche framhäver det historiska medvetandets existentiella komplikationer. Han frågar om inte glömskan i vissa lägen kan vara en mer skapande kraft än den historiska kunskapen. Aronsson framför Nietzsches ogillande att det förflutna i historien beskrevs som ett öde, tolkningar utformades till beskrivningar. Det blev som det blev eftersom det inte kunde vara annorlunda. Som respons på detta poängterade han att historia kan och bör brukas som en monumental förebild, en skapare av kritisk upprördhet och som ett antikvariskt förhållningssätt.³¹ Med ett monumentalistiskt eller kritiskt historiebruk kan människan positivt uppmuntras till handlingar med hjälp av historia, genom att medge en monumental förebild som uppmanar till efterföljd, eller genom kritik som skapar en förändring eller upprättelse. Samtidigt ansåg Nietzsche att det förflutna gärna används för att legitimera historien genom att framställa den som den enda tänkbara – detta är enligt Aronsson ett exempel på den skada historien kan framkalla.³² Den tredje formen av Nietzsches historiebruk som Aronsson lyfter fram är det antikvariska som brukas när människan uppskattar det unika i det förflutna och skapar en genuin personlig relation till det. Detta kan användas som en bas för mer omsorgsbaserad förhållningssätt till det som händer i

²⁷ Aronsson, 2004, s. 30

²⁸ Karlsson, 2004, s. 64

²⁹ Karlsson, 2004, s. 53-54

³⁰ Karlsson, 1999, s. 57

³¹ Aronsson, 2004, s. 64-65

³² Aronsson, 2004, s. 65

nutiden.³³ Detta sker oftast i situationer dominerande av politiska värden, därför kan problem uppstå när historiebruk används vid andra situationer. Med detta i åtanke kan vi se hur den svenska historiebruksforskningen är influerad, de står under visst inflytande av Nietzsches. Sammanfattningsvis har forskningen haft ett bestämt fokus på de mäktigas historia och produktionssidan, vilket i sin tur har rötter i den typiska politiska historien.

1.3 Teoretiska utgångspunkter

Denna uppsats har narrationsteoretiska utgångspunkter som stödjer sig på historiekulturella epoker, gemensamma teorier och kulturarvsprocesser, likt de som presenteras av Aronsson, vilka i sin tur är inspirerade av bland annat Rüsen och Nietzsche. Historiekulturens alla former vittnar om en mångfald av tolkningar, beroende på vem som berättar och vad som berättas. Den gemensamma karaktären hos all historiekultur är att de har något meningsfullt att berätta både i en synkron (samtida sammanhang) och diakron (förändring över tid) dimension. Den synkrona begreppsbestämningen handlar om det kommunikativa värde som begripliga handlingar, symboler och föreställningar kan upprätta. Den diakrona handlar om hur dessa fogas in i narrativa strukturer, genrer och berättelser.³⁴

Den historiska narrationens främsta uppgift är att länka samman erfarenheter från det förflutna med samtiden och framtiden. Samtid och framtid blir begriplig då det handlande subjektet kan orientera sig i tid och rum.³⁵ Tiden och rummet utgör således tillsammans med den narrativa utgångspunkten i detta arbete centrala delar för en möjlig analys och med hänsyn till en historisk kontext kring Gustav Vasa-monumentet. Aktörerna i narrationen har också en stor inverkan, beroende på vilka som framhävs som drivande i berättelse. Utifrån detta kan ideologiska eller politiska skäl bakom resandet av ett monument analyseras. Vilket går att se i valet av aktörer som får representera det kollektiva. Vad som sedan inkluderas och betonas avgör karaktären på berättelsen.³⁶ Olika berättelser lyfter alltså fram olika aktörer eller händelser beroende på vem det är som berättar dem. Rüsen menar att det finns fyra olika historiska narrationer:

I den *traditionella narrationen* presenterar Jörn Rüsen en historisk berättelse vilken förklarar givna förhållanden och handlingsnormer, där maktförhållanden, stabilitet och

³³ Aronsson, 2004, s. 65

³⁴ Aronsson, 2004, s. 18

³⁵ Rüsen, 2004, s. 61

³⁶ Samuelsson, 2004, s. 21

sammanhållning speglas. Denna berättelse syftar till att ta vara på det förflutna och impregnera det i samtidens normer och samhällssyner. I den *exemplariska narrationen* menar Rüsen att det gångna händelseförloppet framställs på ett sätt som går att härleda allmänna handlingsregler. Denna berättelse har som syfte att spegla det kloka eller okloka i historien för att påverka dagens intelligens. I den *kritiska narrationen* ifrågasätts den rådande historien och hänvisar istället till avvikande historiska erfarenheter, vilket kan bringa ny kunskap om det förflutna. Den *genetiska narrationen* går ut på att historien fortlöper som en framstegsprocess och rekonstruerar uppkomsten av dagens sociala system. Där berättelsen skildrar den rådande historiens förlopp och utveckling, samtidigt som den pekar på hypotetiska framtidsvisioner. De fyra narrationsformerna skall ses som idealtyper vilka sällan visar sig i renodlade former. Rüsen menar att det ryms flera narrationsformer i samma berättelse, men som regel dominerar en variant och det är den dominerande variationen som skall användas som riktmärke i analysen.³⁷

Klas-Göran Karlsson har bidragit med en uppsättning kategorier av historiebruk som grundas i behovet och brukare av historia. Med hjälp av samhällsekonomiska och politisk-ideologiska termer har han konstruerat en typologi som bygger på de behov, bruk och funktioner av historia som dominerat ett land under en viss period av tid. Karlsson menar att typologin kan ses som ett analytiskt redskap för att urskilja olika historieanvändanden från aktörer och brukare.³⁸ Även Karlsson menar att kategorierna i typologin kan överlappa varandra och därmed är det inte alltid möjligt att fastställa ett visst behov eller en specifik brukare som faller inom ramen för ett särskilt historiebruk:³⁹

³⁷ Rüsen, 2004, s. 62-65

³⁸ Karlsson, 2004, s. 55

³⁹ Karlsson, 2004, s. 55

Uppställning 1

Behov	Bruk	Brukare	Funktion
Upptäcka Rekonstruera	Vetenskapligt	Historiker Historielärare	Verifikation Tolkning
Minnas Glömma	Existentiellt	Alla människor	Orientering Förankring
Återupptäcka	Moraliskt	Välutbildade skikt Intellectuella	Rehabilitering Restaurering Försoning
Uppfinna Konstruera	Ideologiskt	Intellectuella Politiska eliter	Legitimering Rationalisering
Glömma Utplåna	Icke-bruk	Intellectuella Politiska eliter	Legitimering Rationalisering
Illustrera Offentliggöra Debattera	Politisk- Pedagogiskt	Intellectuella Politiska eliter Pedagoger	Politisering Instrumentalisering
Öka historiens värde Göra ekonomiska vinster	Kommersiellt	Verksamma inom reklam och ekonomi	Kommersialisering

Klas-Göran Karlsson, 2004, s. 56

Trots att det har visats svårt att entydigt applicera Karlssons typologi ur endast ett perspektiv av historiebruk har jag i min uppsats valt att försöka använda mig av det. Genom detta inser jag även att analysen med största sannolikhet inte kommer att lyckas identifiera ett enhetligt historiebruk i anknytning med skapandet och avtäckningen av Gustav Vasa-monumentet. Mina förhoppningar är dock att analysen kommer att kunna peka på eventuella tendenser på historiebruk i denna fråga. Analys kommer främst att ske utifrån de *existentiella* och *moraliska* historiebruken. *De existentiella historiebruken* har i uppgift att få människan att minnas eller glömma.⁴⁰ Karlsson anser att det är väl utvecklad bland grupper med ett gemensamt förflutet, där emotionella händelser kan föra dem tillsammans, eller där konflikter

⁴⁰ Karlsson 2004 s. 56

i det förflutna skapar konflikter i nutiden.⁴¹ *De existentiella historiebruken* går även att placera in i delar av världen där kraftig omställning har skett, då människan väljer att letar efter nya identiteter som skapats av förändringar i samhället. Detta användande av historien har som funktion att ge individen en viss orientering och förankring i det förflutna.⁴² *De moraliska historiebruken* fungerar genom rehabilitering, restaurering och försoning med det förflutna. Karlsson menar att detta historiebruk ofta används av välutbildade skikt i samhället som har till uppgift att återupptäcka något i det förflutna.⁴³ I arbetet kommer även det *moraliska historiebruket* appliceras då ett återanvändande av historien har skett. Detta kan tyckas ligga nära till de *existentiella historiebruken*, men justeringen kommer enbart att ske då det moraliska historiebrukets andra funktioner och brukare väger tyngst.

Det teoretiska ramverk kring vilken denna uppsats bygger sin struktur på är till viss del inspirerat av Tobias Aronssons arbete *Vindarnas Boning*.⁴⁴ De knytpunkter som kan finnas mellan denna uppsats och Aronssons uppsats är i mångt och mycket ett resultat av ett litterärt forskningsfält som begränsats till det monumentala historiebruket. En uppmärksam läsare skall således inte bli förvånad över dessa knytpunkter, utan istället förstå dessa som ett resultat av ett något begränsat forskningsfält. Det finns i både utförande och vokalisering i denna uppsats en tydlig skillnad gentemot Tobias Aronssons, vilket givetvis baseras på att det olika monument som analyseras. Men en grund till denna skillnad finns också i de olika faktorer som belyses och som kan sägas ha inverkat på vardera monumentets existerande.

1.4 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syfte är att identifiera det monumentalistiska historiebruk som omger resningen och avtäckningen av Gustav Vasa-monumentet. Detta kommer i arbetsprocessen identifieras utifrån de narrationsteorier och historiebrukstypologier som presenterats under de teoretiska utgångspunkterna. Syftet med uppsatsen är även att bidra med en förståelse kring uppförandet av monumentet utifrån politiska och individuella aktörers perspektiv.

- Hur gestaltas resningen av Gustav Vasa-monumentet i den offentliga sfären i Gävle omkring 1919-1933?

⁴¹ Karlsson 2004 s. 60-61

⁴² Karlsson 2004 s. 56-57

⁴³ Karlsson 2004 s. 58

⁴⁴ Aronsson, T, *Vindarnas boning: En studie av monumentalistiskt historiebruk*, 2007

- Vilka historiska narrationer, sett ur Rüsens teorier, framträder tydligast omkring resningen och avtäckningen av Gustav Vasa-monumentet i Gävle 1919-1933?
- Vilka historiebrev, sett ur Karlssons typologi, framträder tydligast omkring resningen och avtäckningen av Gustav Vasa-monumentet i Gävle 1919-1933?

1.5 Avgränsningar

Som tidigare nämnts är det monumentalistiska historiebrevet ett omfattande problemområde, eftersom minnesmärken rests runtom i världen av olika anledningar. Denna uppsats är begränsad till att söka hur det monumentalistiska historiebrevet visar sig i planeringen av Gustav Vasa-monumentet 1919 fram till dess invigning 30 augusti 1924. I sin tur medför detta fler begränsningar då uppsatsen försöker spegla de drivkrafter, estetiska uttryck och legitimitet som analytiska redskap. Detta är för uppsatsen en uppenbar brist, då ytterligare en mängd faktorer spelar in i samband med monumentresningar och avtäckande. Därför har jag i uppsatsen enbart valt att visa på de kopplingar Gävle stad haft med Gustav Vasa och varför ett monument i sin tur valts att placeras i staden.

Vid ytterligare tre tillfällen under 1900-talet har Vasamonumentet förekommit i diskussioner i drätselkammaren och stadsfullmäktige. Därför fokuserar uppsatsen även på åren 1925 och 1933, då förslag på att Kvarnparken skulle byta namn till Vasaparken och nya inskriptioner på monumentet skulle införas. Uppsatsen syftar inte på att försöka analysera förflyttningen av Gustav Vasa-monumentet 1977, då denna förflyttning inte är relevant för undersökningen, sett ur den historiska kontexten och historiebrevanalysen, eftersom förflyttningen skedde enbart av stadskärnans utveckling och inte av några monumentala skäl. Studien avgränsas även i den mån att Vasamonumentet inte jämförs med andra monument i ett globalt eller nationellt perspektiv. Även detta är en brist då fler fallstudier under samma epok eller område skulle visa på ett mer konkret resultat kring monument uppresta under 1920-talet. Denna undersökning gör mot ovanstående bakgrund därmed inte anspråk på en helt entydig analys kring frågan hur historiebrevet kring Gustav Vasa-monumentet sett ut. Analysen behandlar enbart en liten del av monumentresningen och dess betydelse för den regionala och nationella befolkningen.

1.6 Tidigare forskning

Efter revolutionerna på 1800-talet började monumentkonsten brukas allt mer och under större delen av 1800-talet uppfördes och avtäcktes tusentals monument runt om i Europa och USA.

De tydligaste exemplen finns i Tyskland och Italien där båda länderna enades under 1860-70-talet. Runt år 1900 hade Wilhelm I i Tyskland blivit mål för närmare 300 monumentprojekt. Över Garibaldi i Italien restes under samma period ungefär 400 monument.⁴⁵ I Sverige var situationen något annorlunda. Besvikelsen över förlusten av Finland existerade runt om i landet och under Krimkriget närdes i vissa kretsar planer på att återerövra Finland. Dessa planer artikulerades i flera av 1800-talets monumentprojekt.⁴⁶

Nationer som historiskt forskningsämne ses i Klas-Göran Karlssons *Historia som vapen* (1999) i vilken han i huvudsak behandlar historiebruken efter Sovjetunionens upplösning. Karlsson visar monumentens betydelse i sammanhanget och menar att de många monument som rest i Sovjetunionen härstammar ur ett totalitärt historieanvändande. Hans resonemang visar att monumenten rests och avtäckts i politiska syften, främst för politisk förändring och ett nytt politisk medvetande.⁴⁷

Även annan litteratur om forskningen angående historiebruk lyfter ofta fram politisk-ideologiska aspekter, där monumentforskningen ofta koncentrerar sig på före detta maktfullkomliga stater. Magnus Rodell visar i sin avhandling *Att gjuta en nation* (2001) att monumentforskningen ofta riktas mot nationers enhetssträvan och nationalism i allmänhet. Där en eftersträvan att skapa en stabilitet eller ordning i situationer fyllda med kaos, yttre förtryck, oenighet eller splittring existerar.⁴⁸ I tre fallstudier kring monument och dess invigningsceremonier i Sverige under 1800-talets mitt når Rodell slutsatsen att monumentavtäckningar och invigningar ofta var högtidliga händelser som bidrog till omfattande meningsreproduktioner i samhället, samt att monumentinvigningarna producerade historia. Rodell menar att monumentets avbild ofta framställdes med olika tekniker vid invigningsceremonierna. Bland annat hade invigningen av Gustav II Adolf-statyn i Göteborg ett riklig religiöst färgad budskap och vad det gäller Karl XII beskrevs han i vissa sammanhang som en gud i undersökningsepoken.⁴⁹

En mer allmän skildring av historiekultur och historiebruk står Peter Aronsson för i sin bok *Historiebruk – att använda det förflutna* (2004). Aronsson menar att vissa monument enbart

⁴⁵ Rodell, 2001, s. 18-19

⁴⁶ Rodell, 2001, s. 20

⁴⁷ Karlsson, 1999, s. 161

⁴⁸ Rodell, 2001, s. 219

⁴⁹ Rodell, 2001, s. 221

är ett skyltfönster för resarens egen storhet. Monumentresaren vill visa sina egna gärningar för den allmänhet som passerar eller förväntas samlas där. Han menar även att det alltid är individer och intentioner bakom monumenten, men dess potentiella politiska budskap förstärks om de uppvisar en kollektiv vilja.⁵⁰ Detta kan visa sig i några av de huvudelement monumentet förbinder platser, händelser och berättelser. Monument existerar inte utifrån sig själv utan de är uppenbart konstruerade av någon. Även om de alltid utger sig för att vara rättmätiga signaler om något reellt viktigt så refererar de huvudsakligen utanför sig själva.⁵¹ Det "vi" som konstrueras har däremot alltid en annan sida, eftersom historiekulturer har oändligt många mottagare så exkluderas oftast någon.⁵²

1.7 Källmaterial och metodbeskrivning

Det övervägande källmaterialet som presenteras i nästkommande kapitel är hämtat från Gävle stadsarkiv (A1A:57, A1AA:2 och 3, A1A:62 samt A1A:60-61). Tillkommande källmaterial för analysen har erhållits från Gävle stadsbiblioteks tidningsarkiv där Arbetarbladet, Gefle Dagblad och Geflepostens utgåva från den 1 september 1924 har använts för att skildra avtäckningen av monumentet. Handlingarna från Gävle stadsarkiv består av omfattande beskrivningar angående monumentprojektets process, där möten eller sammanträden i drätselkammaren i Gävle, vittnar om de åtgärder som beslutats om monumentets främjande. Trots att monumentprocessen var utdragen så går källmaterialet att betrakta som behjälpligt. Eftersom inga handlingar kring avtäckningsplaneringen finns kvar stödjer sig uppsatsens analys av medias presentation av monumentavtäckningen. Dessa går att tolka ur flera perspektiv, men utifrån en fallstudie av tre dagstidningar i Gävle så kan analysen få en relativt acceptabel beskrivning av avtäckningsceremonin.

Avsnitten om monumentalistiskt historiebruk är inspirerade av Magnus Rodells forskning om statyinvigningar och nationsformering i Sverige under 1800-talet, vilket presenteras i hans avhandling *Att gjuta en nation* (2001). De narrationsteoretiska utgångspunkterna är övervägande hämtade ur Jörn Rüsens *Berättande och förnuft: Historieteoretiska texter* (2004) och Peter Aronssons *Historiebruk- att använda det förflutna* (2005). Förklaringsmodeller och kompletteringar till de teoretiska utgångspunkterna har hämtats ifrån Johan Samuelssons doktorsavhandling *Kommunen gör historia* (2005).

⁵⁰ Aronsson, 2004, s. 199

⁵¹ Aronsson, 2004, s. 197

⁵² Aronsson, 2004, s. 200

Arbetet i denna uppsats har överlag dominerats av arkivstudier där drätselkammarens protokoll, samt tre stora dagstidningar i Gävle har granskats under perioden för monumentets uppkomst. Där målet har varit att finna vilka historieberuk och vilka historiska narrationer som kan sägas ha präglat uppförandet av Gustav Vasa-monumentet. Arbetet har utgått både från originalkällor, samt avskrivningar av originalkällorna som Stadsarkivet i Gävle sammanfattat i bokform. Informationen har i sin tur sedan analyserats utifrån de narrationsteorier som Rösen specifikt presenterar, samt utifrån den typologi som Karlsson synliggör genom sin forskning.

Karlssons typologi kan i sin tur ses som arbetets drivande metod där sökandet efter behov, funktion och brukare av Gustav Vasa-monumentet stått i centrum under arkivstudierna. Likaså kan Rösens narrationsteorier ses som en drivande kraft i arbetet där sökande efter ett behov av sammanhållning och stabilitet i samhället varit en medelpunkt i processen. Sammanfattningsvis har källmaterialet gjort grundstrukturen för den historiska berättelsen, vilken undersökningens analytiska redskap vilar på, där drivkrafterna bakom monumentets uppkomst erhållits. Dessa redskap har tillsammans med den historiska berättelsen tolkats utifrån den hermeneutiska kategoriseringstypologin för historieberuk som hämtats ur Klas-Göran Karlssons *Historia som vapen* (1999) och hans senare utgåva *Historien är nu* (2004).

1.8 Disposition

Efter detta inledande kapitel som förmedlar kunskap kring historiekultur och historieberuk, kommer nästföljande kapitel (kapitel 2) att presentera en bakgrund av Gävle stad och dess koppling till Gustav Vasa. Kapitel tre presenterar det källmaterial som belyser upprinnelsen och avtäckandet av Gustav Vasa-monumentet 1919-1924. Kapitlet kommer även att relatera till mer moderna motioner där ändringar av Gustav Vasa-monumentet diskuteras i drätselkammaren och stadsfullmäktige, där främst Kvarnparkens namnbyte till Vasaparken, samt de nya inskriptioner på monumentet som verkställdes 1933. Kapitlet syftar även på att visa hur tre stora dagstidningar i Gävle skildrade avtäckningen av Gustav Vasa-monumentet.

Kapitel fyra syftar till att försöka analysera och visa varför Gustav Vasa-monumentet restes och vilka de drivande krafterna bakom monumentet var och med hjälp av tidningsartiklar från avtäckningen av statyn peka på hur monumentceremonin blev verklighet. För att läsaren skall få en strukturerad överblick över analysens resultat kommer detta moment att delas upp i tre

olika underrubriker som var och en behandlar aktörer och offentliga dokument, estetik, och invigningen av Gustav Vasa-monumentet sett ur både historienarrationer och Karlssons typologi.

2. Bakgrund

2.1 Gävle stad och Gustav Vasas intåg i Gävles historia

Nedan följer en historisk beskrivning av Gävle stads kopplingar till Gustav Vasa och de faktorer som i större utsträckning påverkat stadens utveckling belyses. En historisk bakgrundsförståelse för Gävle stad är på många sätt nödvändig för att både förstå det förlopp som ledde fram till resningen av Gustav Vasa-monumentet, men också för att förstå monumentets placering.

Redan i början av 1400-talet hade Gävle antagit en stadsliknande karaktär där fiske, handel och köpenskap hade en stor betydelse för samhället. Den 19 maj 1446 utfärdade konung Kristoffer det privilegiebrev enligt vilket Gävle blev stad. En bidragande faktor kan ha varit stadens kustläge och dess förbindelser med Dalabergslagen, där järn var den främsta exportvaran. Även material som koppar och skinn exporterades flitigt genom handelsförbindelserna med Hansestäderna Danzig och Lübeck. Vilket också kom att innebära att staden under stora delar av 1400-talet fick betala handelskatt till Stockholm.⁵³

Det för svenskarna, danska förtrycket som Kristian II medförde ledde till uppror i Dalarna som snabbt spred sig till Gävle, som av Kristians trupper förhärjades med brand och brandskattning. Gävle var den första stad att ansluta sig till Gustav Vasas uppror 1521.⁵⁴ Efter att Gustav Vasa utsågs till kung 1523 bekräftade han tre år senare stadens äldre privilegier, där enbart sex skepp tilläts utföra utrikeshandel. Efter införandet av reduktionen 1527 skapades en spänd relation mellan Gävle och den svenske konungen och året därefter var Gustav Vasa på besök i staden för att informera vad prästerna hade för rätt att kräva och allmogens skyldighet att lämna tionde. År 1542 var återigen Gustav Vasa på besök i Gävle, denna gång för att värva landsknektar för att stoppa Dackefejden. Krigsfolk från Gästrikland kom att ingå i den bestraffningsarmé som besegrade Dackes upprorsstyrkor.⁵⁵

2.2 Gävle under 1800-talet

År 1800 hade Gävle vuxit till Sveriges femte största stad med 5410 invånare. Mellan år 1800 och 1860 hade stadens invånare fördubblats och år 1900 levde 29 284 invånare i staden.⁵⁶ Gävleborna arbetade främst med fartygskonstruktioner och staden går att beskriva som

⁵³ Sterner, 1999, s. 51

⁵⁴ Manfeld-Håkansson, 1979, s. 44; Ehn, 1996, s. 59

⁵⁵ Sterner, 1999, s. 65-67

⁵⁶ Nilsson, 2006, s. 17

Sveriges största sjöfartsstad under mitten av 1800-talet där stadens redare ägde 118 fartyg.⁵⁷ Importen via landvägar gav Gävles hamnexport en nystart då landtullen avskaffades helt 1817.⁵⁸ 1800-talets Gävle präglades även av fiskeindustrin, trots att staden 1765 förlorat stora delar av sina fiskerättigheter i de nordligare landskapen, men genom arrenden och överenskommelser kunde fiskeindustrin fortfarande vara ett gynnsamt yrke. Under 1800-talet minskade fiskeindustrin markant i takt med fler restriktioner från Kronan, vilket gav strandägarna rätt till arrende.⁵⁹

Stadsbranden som förstörde stora delar av norra Gävle 1869 går att beskriva som en vändpunkt i stadens historia. Branden som i sin tur går att betrakta som Sveriges största genom tiderna påverkade Gävle på flera positiva sätt.⁶⁰ I boken *Gävle på 1800-talet* beskriver journalisten Ulf Ivar Nilsson åren efter branden som en ny tideräkning för Gävleborna. Trots enbart Storkyrkan, Rådhuset och Berggrenska gården kom att stå kvar i den norra delen av Gävle kom stadskärnan att moderniseras efter uppbyggnaden nästkommande sekel, där invånarna fick vara att skapa ett nytt Gävle att vara stolta över. Trots en sargad stadskärna så fortsatte staden att expandera befolkningsmässigt och efter stadens uppbyggnad i slutet av 1800-talet hade staden invånarantalet ökat från 13 315 året före branden till 27 663 i slutet av 1898. Även stadens fabriker ökade från 30 till 104 och deras sammanlagda tillverkningsvärde hade mer än femdubblats. Det är värt att nämna att denna expansion var nationell och det var inte enbart Gävle som utvecklades i takt med industrialiseringen.⁶¹

2.3 Rekonstruktionen av Gävle: 1869 -1924

Stadskärnan fick i rekonstruktionen dramatiska förändringar. Den gamla åmynningen förbi Börshuset fylldes igen och vattendraget tuktades till en vinkelrät kanal förbi det nya Hamntorget. De nybyggda husen och esplanaderna kom givetvis att förändra statsbilden. Rådhusplanaden anlades 1873-75, vilken också skulle tjäna som brandgata.⁶² Gatunätet var efter branden någorlunda intakt, på torgen skedde stora förändringar. Det dåvarande Stortorget döptes om till Rådhusorget, samtidigt som det lilla torget vid Slottsgatan-Nygatan svälldes ut och blev det nuvarande Stortorget. Stapeltorget, Gymnasietorget, Järntorget och

⁵⁷ Nilsson, 2006, s. 77

⁵⁸ Sterner, 1999, s. 175

⁵⁹ Nilsson, 2006, s. 18; Sterner, 1999, s. 169

⁶⁰ Nilsson, 2006, s. 169-171

⁶¹ Nilsson, 2006, s. 396-397

⁶² Sterner, 1999, s. 156

Östra Torget försvann. Istället fick gävleborna Hamntorget och några år senare Centralplan.⁶³ Det nya seklet inleddes med blomstrande industri och sjöfart, trots att varvsindustrin hade minskat. Det sista segelfartyget sjösattes år 1903.⁶⁴ Perioden fram till första världskrigets utbrott följer samma mönster som 1800-talets industrialisering. Stads kärnan och stora delar av Gävle påverkades av tillkomsten av bilar, nyttotrafik och spårvägar, vilket krävde ytterligare modernisering av stads kärnan. Men industristaden Gävle kom att rasa under 1900-talets andra hälft, där även hamnen kom att förlora sin betydelse.

⁶³ Nilsson, 2006, s. 399

⁶⁴ Sterner, 1999, s. 253

3. Upptakten till Gustav Vasa-monumentet

Efter första världskriget fick Gävle ett av sina första stora offentliga monument i staden. Redan 1919 motionerades de första förslagen till en minnessten av Gustav Vasas uppror 400 år tidigare.⁶⁵ Efter flera år av framförallt ekonomiska tvister stod ett monument redo att avtäckas i norra Kvarnparken den 30 augusti 1924.⁶⁶ Redan ett år senare inkom en motion till stadsfullmäktige där ett förslag på namnbyte från Kvarnparken till Vasaparken diskuterades, vilket lades ner relativt snabbt. Förskjutningen av statskärnan efter den stora stadsbranden innebar att befolkningen och centrala Gävle förflyttades närmre Storkyrkan vilket kan ha påverkat monumentets placering, och är därmed ytterst relevant för uppsatsen syfte. Påföljande stadskärnans senare ombyggnad på 1970-talet kom Gävle att få den form staden har idag. Vilket även påverkade Gustav Vasa-monumentets placering år 1977, då det flyttades närmre Heliga Trefaldighetskyrkan (Storkyrkan).

3.1 Gustav Vasa-monumentet: Visioner och förfall

Vid Stadsfullmäktiges sammanträde den 30 januari 1919 väckte Herr C. A. Gustafsson motion om resandet av en minnessten i anknytning till Gustav Vasas befrielsekrig. I motionen från 1919 hänvisar Gustafsson till vårt lands: ”frigörande från utländskt förtryck, och då Gefle stads Borgerskap var det första i landet som helt beslutade deltaga i den frigörelsekamp.”⁶⁷ Gustafsson förslog även i sin motion att minnesstenen skulle resas i Kvarnparken. Denna motion remitterades sedan till drätselkammaren för ett yttrande. Drätselkammaren fastslog vid ett sammanträde den 5 mars samma år att överlämna motionen för ett särskilt kommitterande där Major Otto von Malmberg, Konsuln C. M. Andersson och Civilingenjören Arvid Björk utsågs till att ge ett yttrande gällande resningen av minnesstenen.⁶⁸

Kommissionen framförde i sitt yttrande till drätselkammaren den 14 april 1921 en positiv inställning till Gustafssons förslag. De ansåg dock att ett vanligt stenblock var alltför enkelt för att motsvara ett sådan stort minne som Gustav Vasas befrielsekrig. Man frågade sig då om man istället skulle kunna våga sig på en byst eller en staty, eller ett allegoriskt monument. Dessa förslag gällande något annat än ett stenblock ansågs gynna Gävle stad då staden saknade ett offentligt konstverk.⁶⁹ Man ansåg att kostnaderna skulle täckas av enskilda

⁶⁵ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 57. 30/1

⁶⁶ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 62. 11/7

⁶⁷ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 57. 23/1

⁶⁸ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 57. 5/3

⁶⁹ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 59. 14/4

personer i samhället som skulle ha intresse i uppförandet av Gustav Vasa. Efter rådfrågan med konstnärer och ett gjuteri i Stockholm fann man snart att totalkostnaden skulle bli alltför hög och ses sig tvingade att överge tanken på något annat än en minnessten. Däremot skall stenen vara ett: ”konstnärligt formgivet och arbetat monument.”⁷⁰ Kommittén tog hjälp av professor L. I. Wahlman för att finna en gynnsam placering av monumentet. De av kommittén föreslagna platser var Kvarnparken i Nygatans förlängning, Rådhusstorget alternativt en mindre plantering väster om kyrkan. Av dessa platser förordade Wahlman den mindre platsen, då de andra föreslagna platserna ansågs fordra: ”betydligt större massor [...] och därför även betydligt dyrbarare monument.”⁷¹ I anknytning till monumentets placering nämns diverse omkostnader. Dels för tillverkning av monumentet som föreslås ske i Stockholm. Samt förflyttning av bekvämlighetsinrättning som enligt kommittén uppfattats av främlingar som egendomligt placerad framför kyrkan.⁷²

Professor Wahlman utarbetade på uppdrag av kommittén ett förslag till monumentet:

med stybolat av fint reffelhuggna planstenar, [...] och tvärband fint reffelhuggna, inskriptionsytor finslipade med nedblästrade bottnar, samt en obelisk finslipad och försedd med ornament av uppåt försvinnande djup genom bottnarnes nedblästring å obeliskens sidor finnas förgyllda emblem, såsom vase, tre kronor, lejon och å toppen av en stjärna.⁷³

I kommitténs yttrande föreslås även ett flertal inskriptioner på var och en av plintens fyra sidor. Innehållet i inskriptionerna bör erinra om Gustav Vasa däribland hans gärningar och ord. Monumentets placering vid kyrkan innebär att den sida som siktar mot kyrkan bör innehålla en inskription som på något sätt nämner reformationen. De fyra förslag på kommitténs inskriptioner är följande:⁷⁴

⁷⁰ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 59. 14/4

⁷¹ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 59. 14/4

⁷² Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 59. 14/4

⁷³ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 59. 14/4

⁷⁴ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 59. 14/4

Uppställning 2

Norr (Drottninggatan)	Öster (mot kyrkan)	Söder	Väster
GVSTAF WASA FOSTERLANDETS BEFRIARE. RIKETS VPPBYGGARE	GVDS RENA ORD LÄT GVSTAF WASA FÖRKVNNA I SVERIGES LAND	GVSTAF WASA LANDSFADERN TALADE OFTA VISDOMSORD	ORÄDD KONVNG MED KARLASINNE STRÄNG HERRE MEN RÄTTRÄDIG
ANNO 1521 SLÖT SIG GEFLE STADS BORGERSKAP TILL BEFRIELSEKRIGET	FÄDERNAS KYRKA EVANGELISKT REFORMERAD ÄR VÅRT ARV	INGEN GÖRE VAD HAN VILL VTAN ENDAST VAD HAN BÖR	SVERIGES VÄL VAR FÖR HONOM DYRBARARE ÄN ALLT ENSKILT
ANNO 1921 RESTE GEFLE STAD TILL ÅMINNELSE DENNA STEN	VÅRDEN ARVET FRVKTEN GVD HÄLLEN FRID INBÖRDES	MÄNNISKA SOM MÄNNISKA TILL SLVT ÄRO VI ALLA LIKA	HANS MINNE SKALL VÖRDAT LEVA I SVENSKA HJÄRTAN

Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A:59 14/4

När drätselkammaren senare mottog detta yttrande tillstyrkte kammaren de delar av yttrandet som gällde riktning och plats. Detta skedde den 7 maj 1921, även om man inom kammaren inte var helt överens. Skilda åsikter uppkom gällande monumentet i dess föreslagna skikt i förhållande till vad monumentet skulle komma att kosta. Delar av kammaren ansåg även att beloppet som förordades: ”skulle kunna finna ändamålsenligare användning”⁷⁵ Man var inte heller överens gällande monumentets placering. Slutligen poängterade drätselkammaren att monumentets uppförande och avtäckning skulle anstå till 1923, då 400 år förflutit sedan Gustav Vasas ”befrielsekrig” slutförts. ”Detta sista förslag nämnt med tanke på nuvarande tids speciella svårigheter på olika områden, särskilt på arbetsmarknaden.”⁷⁶ Efter överväganden av alla dess erinringar och förslag fann drätselkammaren det lämpligt att i huvudsak biträda de kommitterades förslag, men utförandet fick inte uttaxeras i form av ränta eller amortering som tyngde skattebetalarna. Drätselkammaren fastslog även att kostnaderna skulle uppgå till högst 20 000 kronor, och denna summa skulle utgå ifrån P. Muréns donationsfonds räntemedel. Resterande delen av kostnaderna för monumentet skulle inkomma från privatpersoner som var intresserade av hugfästandet av ett Gustav Vasa-monument i staden.⁷⁷

3.2 Gustav Vasa-monumentet: En donation

Redan i maj månad samma år återremitterade Stadsfullmäktige för ett nytt yttrande.

Bakgrunden till detta var att Drätselkammaren inte lyckades insamla de 10 000 kronor som på

⁷⁵ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 59. 14/4

⁷⁶ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 59. 14/4

⁷⁷ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 59. 14/4

enskild väg skulle finansiera uppförandet av monumentet. Frågan om uppförandet av monumentet förföll därför 1921.⁷⁸

Konsuln Emil A. Matton visade dock intresse i oktober 1922 för att på egen bekostnad tillskjuta den summa som krävdes för monumentets uppförande. Drätselkammaren inbjöd därför Herr Matton att delta i ett av kammarens sammanträde den 23 oktober 1922. Emil A. Matton sände ett brev med förslag på monumentets skapande och estetik.⁷⁹ Drätselkammaren fann erbjudandet från Herr Matton som ett ”synnerligen frikostligt och vittnande om kärlek till och omtanke om givarens födelsestad.”⁸⁰

Matton ville i en skrivelse till Drätselkammaren att hans syster, bildhuggarinnan Ida Matton blev ålagd att förverkliga monumentets estetik. Drätselkammaren föreslog att stadsfullmäktige tillsätter en kommitté i vilken konsuln Matton skall involveras, som handlägger denna angelägenhet. I februari 1923 inkom till Drätselkammaren en skrivelse där konsuln Matton erbjöd sig att kostnadsfritt uppställa ett monument med kravet att monumentet placerades mitt i rundeln i Kvarnparken i Nygatans förlängning.

Drätselkammaren hemställde därför senare samma år att Stadsfullmäktige skulle acceptera förslagen och tacksamt ta emot det av konsul Emil A. Matton gjorda erbjudandet på honom angivna förutsättningar. ”Får min syster beställningen snart torde konstverket kunna vara färdigt och på sin plats i maj, juni 1924”.⁸¹

3.3 Invigningen av Gustav Vasa-monumentet

I juni 1924 fastslog Stadsfullmäktige att monumentet fortskridit så lång tid att det borde vara fullbordat för avtäckning den 10 juli samma år. Stadsfullmäktige vidtog även åtgärder för monumentets avtäckande, vilket skulle planeras under fortskridande månad.⁸² Så blev dock inte fallet och invigningsceremonin fick uppskjutas ytterligare en månad. Den 30 augusti 1924 stod monumentet redo att avtäckas.

⁷⁸ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 60-61.

⁷⁹ Se bilaga 1: Förslag till Monument för hugfästandet af minnet af Gustaf Vasas besök i Gävle 1521

⁸⁰ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 60-61. 7/2

⁸¹ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 60-61. 2/2

⁸² Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 62. 11/6

Avtäckningen ägde rum redan klockan 15.00 och man kunde därför inte påräkna några ”oöverskådliga åskådarmassor”.⁸³ Väster om statyn hade officerskåren ställt upp och vid sidan om dessa stod regementets musikkår; i söder flankerades den öppna platsen av underofficerskåren och av Gefle sångareförbund. Gefle Posten vittnar om ”ett par tusental” åskådare runt om monumentet och Kvarnparken.⁸⁴ ”Runt omkring parken voro flaggstänger resta, och de blågula dukarna vajade som en hyllningsgård åt den unge kung Gösta, som med sin starka hand mer än någon annan höjde de blågula färgerna till ett segertecken och en symbol för det svenska.”⁸⁵ Gefle Posten beskrev invigningsceremonin som en:

enkel men värdig hyllning åt ett av våra största historiska minnen, åt det tidsskede, som är fundamentet, på vilket vårt lands frihet och oberoende är byggt, en hyllning åt den man, som främst av alla ledde det befrielseverk, vars frukter vi generation efter generation fått njuta i frihetens hängd.⁸⁶

Bland de närvarande förutom donatorn, fabrikör Matton och konstnärinnan Matton märktes kommunikationsministern, statsrådet Sven Lübeck, landshövding Rydén, ett flertal ledamöter av stadsfullmäktige, magistraten med borgmästare Berggren i spetsen, ledamöter av stadens kommunala styrelser och nämnder m.fl.⁸⁷ Högtidligheterna inleddes med ett musiknummer av Hälsinge regementets musikkår, där Andreas Halléns orkesterverk ”Gustaf Wasa” spelades. Därefter sjöng Gävle sångarförbund ”Vårt land” av Jacob Axel Josephson, varpå rektor Karl Hedlund uppläste en av honom författad prolog.⁸⁸ Detta följdes av ett tal av monumentets donator Emil A. Matton.⁸⁹ Statsrådet Lübeck höll därefter ett tal, efterföljt av själva avtäckandet av statyn.⁹⁰ Sedan monumentet blottats för allmänheten och publiken hänförelse först givit sig uttryck i några sekunders tyst beundran övergick tystnaden till ett sorl av gillande.⁹¹ Borgmästaren höll sedan ett minnestal om ”den store konungen och hans insats i Sveriges historia”.⁹² Vidare nedlade stadsfullmäktiges ordförande A. J. Andersson och landshövding Rydin en krans i blått och gult till Vasakonungens minne. Sångkören utförde sedan ”Stridsbön” av Lindblad och Wennerbergs ”O, Gud som styrer”, varpå

⁸³ Arbetarbladet, 1 september, 1924

⁸⁴ Gefle Posten, 1 september, 1924

⁸⁵ Gefle Posten, 1 september, 1924

⁸⁶ Gefle Posten, 1 september, 1924

⁸⁷ Arbetarbladet, 1 september, 1924

⁸⁸ Se bilaga 2: Prolog vid Gustaf Vasa-statyn i Gävle den 30 aug. 1924 – Gästrike samling.

⁸⁹ Arbetarbladet, 1 september, 1924

⁹⁰ Se bilaga 3: Invigningstal vid Gustav Vasa-avtäckningen den 30 aug. 1924 - Sven Lübeck

⁹¹ Gefle Posten, 1 september, 1924

⁹² Se bilaga 3: Invigningstal vid Gustav Vasa-avtäckningen den 30 aug. 1924 – Borgmästare Berggren

Hälsingeregementet spelade "Sverige" av Stenhammar.⁹³ Därefter avslutades högtidligheten, men de närvarande dröjde ännu längre för att skåda monumentet.

3.4 Förslag om Vasaparken och nya inskriptioner

Den 9 januari 1925 inkom ett utlåtande från byggnadsnämnden till stadsfullmäktige där en begäran angående ett namnbyte från Kvarnparken till Vasaparken föreslogs. Detta utlåtande remitterades vidare till hembygdsrådet för ett vidare uttalande, vilket återkom med ett yttrande den 4 mars 1925.⁹⁴ Hembygdsrådet hänvisade i sitt yttrande till att benämningen Kvarnparken i 1888-års stadsplanering och före 1869 års stora brand var allmänt kallad Kvarnbacken. Namnet Kvarnbacken grundade sig på områdets nära belägenhet till stadens dåvarande kvarn, Vesterkvarn. Hembygdsrådet påpekade också att vägen mellan Stapeltorget till Kvarnen i 1837-års upprättade karta benämndes Qvarngatan. Hembygdsrådet skriver att: "där, såsom än i dag sker, säden lämnades till kvarnen och den färdiga mällden avhämtades, ehuru på den tiden förnämligast av lantbefolkningen."⁹⁵ Hembygdsrådet menade att eftersom både Kvarnbacken och Qvarngatan bortfallit, så borde området behålla namnet Kvarnparken. Rådet avslutar sin skrivelse med att påpeka att namnet skall bevaras: "såsom minnande om den snart 200-åriga kvarnanläggningen."⁹⁶ Med denna motivering avslog i sin tur stadsfullmäktige namnbytet och Kvarnparken behöll det namn det ärvt sedan 200 år tillbaka.

Redan 1933 sker nästa motion till drätselkammaren i frågan om Gustav Vasa-monumentet. Denna gång är det konsuln Matton själv som begär ändringar av estetiken kring framtida inskriptioner i monumentets plint. Matton menade, på ärkebiskopen Nathan Söderbloms vägar, att det var:

högeligen tilltalande, om någonstädes på sockeln anbringades en inskrift, bestående av följande rader ur den av Svedbom komponerade sången om herr Sten:

Då trädde där fram en gullhårig
en yngling, en tjuguarig.⁹⁷

Matton menade att han på egen bekostnad skulle anbringa den ifrågakomna inskriptionen om Gefle stad, som var ägare till monumentet, inte hade något emot detta. Drätselkammaren i

⁹³ Gefle Posten, 1 september, 1924

⁹⁴ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 65. 26/1

⁹⁵ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 65. 4/3

⁹⁶ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 65. 4/3

⁹⁷ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 71. 6/4

fråga hade för egen del inget emot Mattons förslag. Däremot ansåg kammaren att frågan var av en sådan art att: ”att den bort underställas stadsfullmäktiges prövning”. Då inte heller Stadsfullmäktige hade några synpunkter på inskriptionen skedde denna samma år.⁹⁸

⁹⁸ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 71. 6/4

4. Analys

Vi har i tidigare avsnitt sett hur olika representanter i samhället utifrån olika förutsättningar möter olika behov av ett monument. Stadens kopplingar till Gustav Vasa, där borgarna slöt sig till hans befrielsekrig, pekar på att behovet av upprättelse och vägledning utifrån olika narrationsteorier. Samtidigt går det att med Karlssons typologi förstå de behov och funktioner som aktörerna bakom monumentet varit präglade av. Dessa aktörer, som presenterades i föregående stycke, kan mot denna bakgrund ses representera tre olika grupper (brukare) med tre olika behov för monumentets resande.

Läsaren möter därför först en genomgång av de aktörer, de dokument och den process som ledde till resandet av Gustav Vasa-monumentet, och dessa belyses med hjälp av narrationsteoretiska begrepp. Samma aktörer, dokument och process blir sedan belyst utifrån Karlssons typologi. Det hela sammanfattas sedan i en gemensam rubrik, där de centrala delarna av analysen synliggörs.

4.1 Narrationsteori med förankring i Gustav Vasa-monumentet

4.1.1 Aktörer och offentliga dokument

Då de drivkrafter som kan sägas ha varit verksamma under uppförandet av Gustav Vasa-monumentet i största mån var aktörer av olika slag, bör vi därför kort sammanfatta vilka dessa aktörer var.

Herr C. A. Gustafsson motion om resandet av en minnessten till ära av Gustav Vasas uppror 400 år tidigare går att se som det första initiativtagandet. Stadsfullmäktige remitterade sedan ärendet till drätselkammaren för ett utlåtande, vilka i sin tur fastställde en statykommitté involverande Otto von Malmborg, C. M Andersson och Arvid Björk, för att yttra sig om projektets geografiska, estetiska och ekonomiska faktorer. Denna kommitté rådfrågade således med hembygdsrådets vice ordförande Professorn L. I. Wahlman som i sin tur kom med de första estetiska och geografiska förslagen på ett monument. Då drätselkammaren påpekar att förslaget att resa ett monument i minne av Gustav Vasas befrielsekrig ”med tanke på nuvarande tids speciella svårigheter på olika områden, särskilt på arbetsmarknaden”⁹⁹, går

⁹⁹ Se: Upptakten till Gustav Vasa-monumentet

detta utlåtande att tolka som en orientering i att rehabilitera och förankra Gävles invånare i tidigare händelser i historien.

De ekonomiska medel projektet krävde skulle från en början härstamma från P. Muréns donationsfonds räntemedel, och fick inte överskrida värdet av 20. 000 kronor. De ekonomiska faktorerna var till en början problematiska, eftersom utförandet inte skulle ”behöva uttaxeras eller i form av ränta eller amortering tynga de skatteskyldige”. Om så krävdes skulle återstående ekonomiska medel inkomma från donationer från privatpersoner villiga att stödja resandet av ett Gustav Vasa-monument. När projektet runnit ut i sanden av ekonomiska skäl 1921, framför Emil A. Matton att han kan tänkas skänka monumentet till staden i utbyte mot att han själv fick medverka i statydelegationen. Andra krav från Emil A. Matton var att monumentet skulle resas vid rundeln i Kvarnparken (Nygatans förlängning) samt att hans syster skulptris Ida Matton skulle fastställa monumentets estetik.

Initiativtagarna bakom projektet, däribland C. H Gustafsson som var den första att skicka in en motion, och senareledes konsuln Emil. A Matton som med ekonomiskt bistånd fick monumentet att bli verklighet, har båda sin tyngdpunkt i Gävle stad. Även om dessa båda individer inte var politiskt aktiva, Gustafsson omnämns aldrig som annat än herr, och Matton omnämns som fabrikör eller konsuln, så blev deras ide en punkt på en politisk agenda. I dokumentet beskrivs både de svårigheter som uppstod i och med finansieringen av projektet, men också de mål och syften som man hoppades monumentet skulle bidra med, däribland firandet av de 400 år som passerat sen Gustav Vasas uppror ägde rum.

Sett ur den traditionella narrationen blir resandet av Gustav Vasa-monumentet en berättelse som syftar på att ta vara på det förflutna och impregnera det i samtidens normer och samhällssyner, då 400 år fortlöpt sedan: ”frigörande från utländskt förtryck, och då Gefle stads Borgerskap var det första i landet som helt beslutade deltaga i den frigörelsekamp” Då drätselkammaren beviljade förslaget att resa ett monument i minne av befrielsekriget ”med tanke på nuvarande tids speciella svårigheter på olika områden, särskilt på arbetsmarknaden”,¹⁰⁰ går detta utlåtande att tolka som en orientering i att rehabilitera och förankra Gävles invånare i tidigare händelser i historien, sett ur den traditionella narrationen.

¹⁰⁰ Se: Upptakten till Gustav Vasa-monumentet

Motionen om Kvarnparkens namnbyte till Vasaparken skulle här kunna analyseras utifrån de narrationsteoretiska begreppen som presenterats. Men då detta namnbyte endast nämns i två offentliga dokument och aldrig verkställs finns det därför ingen anledning att ytterligare belysa detta.¹⁰¹ Det går att jämföra med förslagen om inskriptioner som är återkommande i ett flertal dokument och därför kan vara av intresse för en förståelse kring de bakomliggande narrationsteoretiska perspektiven. Man kan med enkelhet se att den lokala historien, områdets närhet till Vesterkvarn, var av större vikt att bevara än den nytilkomna nationella historien om Gustav Vasa.

4.1.2 Estetik

Rüsen påpekar också att narrationer ofta är sammanflätade och svåra att urskilja. Detta stämmer väl överens med de narrationer som framträder i de inskriptioner som var tänkta att pryda Gustav Vasa-monumentet. En uppmärksam läsare kan då både finna inskriptioner som blickar mot framtiden, likaledes inskriptioner som uppmanar att ta tillvara på dåtiden. Vad som däremot bör nämnas är att det i längre grad finns en tendens mot den traditionella narrationen, särskilt om man tar hänsyn till inskriptionerna som på många sätt omfattar hela Gustav Vasas liv och försöker visa på den betydelse han haft på Sveriges land och Gävle stad.¹⁰²

Att de inskriptioner som vetter mot söder (Drottninggatan) alla beskriver händelseförlopp i dåtid, dels att Gustav Vasa var rikets: ”vppbyggare”, men också att årtalen 1521 och 1921 i turordning beskriver åren då Gävle Stads borgare anslöt sig till upproret samt det år då minnesstenen restes, går att förstå med bakgrund i en traditionell narration. Gävle Stad och Gustav Vasa har knytpunkter i historien, något jag diskuterat i ovanstående textavsnitt, och dessa knytpunkter är som mest iögonfallande då de återfinns som en inskription med riktning mot stadens centrum.¹⁰³

I de inskriptioner som vetter mot öster (kyrkan) nämns bl.a. reformationen, och att detta: ”arvet frvkten gvid hållen frid inbördes”. Mot söder, beskrivs personen Gustav Vasa utförligare, och mot väster fortsätter dessa personliga beskrivningar, med en sista inskription som lyder: ”Hans minne skall vördat leva i Svenska hjärtan.” Inskriptionerna som helhet

¹⁰¹ Se: Förslag om Vasaparken och nya inskriptioner

¹⁰² För diskussion se: Teoretiska utgångspunkter

¹⁰³ Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 59. 14/4

bildar, som jag tidigare nämnt, delar av alla dessa narratologiska strukturer, men om vi analyserar dessa närmare och beaktar faktorn mot vilket håll de är vridna finner vi genast en annan dimension. De inskriptioner mot norr, där Gävle Stads centrum var placerat, följer en traditionell narratologi. Gustav Vasa beskrivs där utifrån händelser som inverkade på Gävle Stad samt resningen av monumentet. Desamma gäller de inskriptioner som vetter mot öster och kyrkan. Där finns en traditionell narratologi i den mening att reformationen belyses som en grundläggande förutsättning för ett samförstånd och ett utvecklat samhälle.

Inskriptionen: "Fädernas kyrka evangeliskt reformerad är vårt arv" går att uttyda med bakgrund i den traditionella narrationen. I de inskriptioner som vetter mot söder beskrivs karaktären Gustav Vasa. Hans gärningar och personlighet står som förgrund till en idealtyp. Detta stämmer väl överens med exemplariska narrationen. Gustav Vasa blir i denna mening en sorts förebild, ett ideal som går att uppnå. Desamma gäller de inskriptioner som pryder monumentets västra sida. Där nämns att Gustav Vasa var en: "Orädd konvng med karlasinne sträng herre med rätträdig."

I och med Emil A. Mattons inträdande i diskussionen kring resandet av monumentet förändrades utgångsläget för statyns framtid, sett ur både ekonomiska och estetiska aspekter. I det brev som inkom till drätselkammaren i oktober 1922 beskriver Matton estetiken bakom monumentet: "Gustaf Vasa, iklädd masdräkt, har kastat yxa och hatt på marken samt gripit svenska flaggan i det han uppmanar Gefle stads borgare att följa sig i striden mot Sveriges fiender."¹⁰⁴ Matton ger även ett förslag till den inskription som var tänkt att pryda kolonnens framsida, och påpekar hur denna skulle hänvisa till: "Gustaf Vasa Sveriges befriare 1521".¹⁰⁵ Denna skildring överensstämmer med bakomliggande teorier som presenterats i inledningen kring resandet av nationalistiska symboler och monument under denna tidsperiod. Sett ur den traditionella och exemplariska narrationen bidrar detta med en förståelse i den idealtyp som brukarna bakom monumentet ville framhäva, samtidigt som de främjade en förankring och orientering i det förflutna som uppmanar mot stabilitet och sammanhållning.¹⁰⁶

De tidigare nämnda inskriptionerna i en minnessten föll åt sidan för det nu donerade protomonumentet och konsuln Matton klev in i statydelegationen. I och med konsuln Mattons inträde i statydelegationen aktualiserades även frågan kring monumentets placering, vilket konsuln Matton önskade se vara vid Nygatans förlängning i Kvarnparken.

¹⁰⁴ Se bilaga 1: Förslag till Monument för hugfästandet af minnet af Gustaf Vasas besök i Gävle 1521

¹⁰⁵ Se bilaga 1: Förslag till Monument för hugfästandet af minnet af Gustaf Vasas besök i Gävle 1521

¹⁰⁶ För diskussion se: Nationalistiskt kulturarv och monumentalistiska historiebruk

4.1.3 Invigning

Gefle Posten vittnar om ”ett par tusental”¹⁰⁷ åskådare runt om kring Kvarnparken och

Runt omkring parken voro flaggstänger resta, och de blågula dukarna vajade som en hyllningsgård åt den unge kung Gösta, som med sin starka hand mer än någon annan höjde de blågula färgerna till ett segertecken och en symbol för det svenska.¹⁰⁸

Denna, delvis nationalistiska skildring, går att tolka utifrån Rüsens traditionella narration, vilken omfattar begrepp såsom stabilitet och sammanhållning. Likaså den musik som spelades under delar av ceremonin går att tolka utifrån den traditionella narrationen, då musikstyckena bär namn med anknytning till Sverige och Gustav Vasa, vilket kan tolkas som ett tillvaratagande av det förflutna.¹⁰⁹ Även den beskrivning av invigningen som Gefle Posten vittnar om går att betrakta ur den traditionella narrationen, där skildrandet speglar ett monument med nationalistiska karaktärsdrag. ”Ung och vacker, strålande av entusiasm, ädel i gestalt och hållning, står han där, eldande och manande till fosterländsk gärning.”¹¹⁰

Utifrån den prolog som framfördes av Karl Hedlund under invigningsceremonin går flera nya aspekter av den traditionella narrationen att urskiljas. De diktverk som skildrar Gävles kopplingar till upproret vittnar om flera situationer där Gävles befolkning och samhälle riktas mot att ta tillvara och minnas det förflutna, och även blicka mot framtiden.¹¹¹

I ”Gästrikesamling” uppmanar Hedlund att ”vi se i natt och nöd morgonskyar glänta”, samtidigt som han i några stycken därefter menar att ”låt oss värna allt det ärvda än med samma sinne.”¹¹²

Även i de tal som framfördes som tidigare nämnts av statsrådet Sven Lübeck och borgmästare Berggren framkommer tydliga exempel på de traditionella och exemplariska narrationerna. Gustav Vasa presenteras som ett föredöme, fosterlandets befriare och upprätthållare.¹¹³ Samtidigt framställs Gustav Vasa som en ung hjälte och ledare av vår nationella

¹⁰⁷ Gefle Posten, 1 september, 1924

¹⁰⁸ Gefle Posten, 1 september, 1924

¹⁰⁹ Se: Invigningen av Gustav Vasa-monumentet

¹¹⁰ Gefle Posten, 1 september, 1924

¹¹¹ För diskussion om Rüsens teorier: Se Teoretiska utgångspunkter

¹¹² Se bilaga 2: Prolog vid Gustaf Vasa-statyn i Gävle den 30 aug. 1924 – Gästrike samling.

¹¹³ Se bilaga 3: Invigningstal vid Gustav Vasa-avtäckningen den 30 aug. 1924 - Sven Lübeck

befrielsekamp. Det nämns även hur han väckte det svenska folkets varma fosterländska känslor, ”som i denna stund lågade med klar och hemlig eld och som gjort befrielseverket till vårt folks kanske käraste minne.”¹¹⁴

4.2 Karlssons typologi med förankring i Gustav Vasa-monumentet

4.2.1 Aktörer och offentliga dokument

Tillkomsten av Gustav Vasa-monumentet kan med bakgrund i denna analys sägas vara resultatet av ett varierande historiebruk och behov till monumentet ifråga. Detta historiebruk och behov har funnit sin bakgrund i de historiska narrationerna. Utifrån de aktörer som medverkat och påverkat uppkomsten av Gustav Vasa-monumentet, samt de narrationsteoretiska utgångspunkterna, kan en analys kring de olika historiebruken appliceras med Karlsson typologi.

De *moraliska historiebruken* syftar till att rehabilitera, restaurera och försona människan med behovet att återupptäcka historien.¹¹⁵ Målet kan generellt beskrivas som en uppgörelse med den funktionella statsmakten och ett återställande av det tillstånd som rådde före denna makts ingrepp i historien.¹¹⁶ Brukarna av dessa historiebruk kopplas ofta samman med välutbildade och intellektuella skikt i samhället. I relation till uppförandet av Gustav Vasa-monumentet går det således att betrakta C. H Gustafsson och Emil A. Matton som hemmahörande i detta välutbildade skikt. Desamma går att sägas om de personer som var involverade kring resningen av monumentet inom bland annat diverse utskott och kommittéer. De moraliska historiebruken och de behov som dessa ger upphov till blev således satta i bruk då drätselkammaren, i ett förslag, uppmanade till en resning av ett monument till minne av Gustav Vasas befrielsekrig: ”med tanke på nuvarande tids speciella svårigheter på olika områden, särskilt på arbetsmarknaden”. Monumentet blev, i och med drätselkammarens förslag, knutet till flertalet övergripande moralisk-politiska funktioner som riktade sig mot Gävles invånare och eftervärlden.

¹¹⁴ Se bilaga 3: Invigningstal vid Gustav Vasa-avtäckningen den 30 aug. 1924 – Borgmästare Berggren

¹¹⁵ För diskussion om Karlssons typologi: Se Teoretiska utgångspunkter

¹¹⁶ Karlsson, 2004, s. 58

Behovet att återupptäcka, eller i detta fall återanvända, minnet av Gustav Vasas spelar en väsentlig roll i uppkomsten av monumentet då den från början skulle resas 400 år efter det att Gustav Vasa varit delaktig i: ”frigörande från utländskt förtryck, och då Gefle stads Borgerskap var det första i landet som helt beslutade deltaga i den frigörelsekamp”

De *existentiella historiebruken* har att göra med människans behov att minnas och glömma, samt har som funktion att ge brukaren en viss orientering och förankring i det förflutna.¹¹⁷ Enligt Karlssons typologi använder sig alla människor av detta historiebruk, och bruket är väl utvecklat bland grupper och individer som i vilket minnesfunktionen förstärkts av ett yttre tryck, till exempel ett krig.¹¹⁸ Brukarna av dessa behov går med enkelhet att applicera på initiativtagarna, C. H Gustafsson och Emil A. Matton, vid deras inträdande i stadsnäringsen. Även de behov och funktioner som C.H Gustafsson och Emil A. Matton ger uttryck för överensstämmer med de *existentiella historiebruken*. Detta då uppkomsten av Gustav Vasamonumentet går att tolka som en förankring eller orientering i Gustav Vasas ur nationalistiskt perspektiv. Det nationalistiska perspektivet blir som tydligast i upptakten till monumentet, då Gustav Vasa i offentliga dokument gärna framställdes som en hjälte, befriare och revolutionär, som motarbetade den svenska fienden.¹¹⁹ Att resa ett monument till en erinran av ett befrielsekrig kan utifrån de *existentiella historiebruken* ses som ett behov av att minnas denna historiska personlighet och händelse.

Det bör dock tilläggas att det även går att applicera de *ideologiska historiebruken* utifrån Karlssons typologi i samband av uppkomsten och resningen av Gustav Vasamonumentet, då initiativtagarna till monumentet går att betrakta som intellektuella och politiska eliter.¹²⁰ Trots detta så visar analysen på att monumentet inte funktioneras som en legitimering eller rationaliseringen av det förflutna. Samtidigt visar analysen inga tecken på att brukarna upprätthåller behovet att uppfinna eller konstruera historien till deras fördel.

4.2.2 Estetik

Kring Gustav Vasamonumentets estetiska uttryck går det att med en enkelhet applicera de *moraliska historiebruken* efter Emil A. Mattons inträdande. I sitt brev till drätselkammaren föreslår Matton ett förslag på inskriptionen: ”Gustaf Vasa Sveriges befriare 1521.”

¹¹⁷ Karlsson, 2004, s. 56

¹¹⁸ Karlsson, 2004, s. 57

¹¹⁹ Se: Upptakten till Gustav Vasamonumentet

¹²⁰ För diskussion om Karlssons typologi: Se Teoretiska utgångspunkter

Matton nämner även att monumentgestalten: ” uppmanar Gefle stads borgare att följa sig i striden mot Sveriges fiender,”¹²¹ och visar därigenom på en vilja att monumentet skall peka mot en historisk händelse och fylla de funktioner som Karlsson i sin typologi knyter an till de moraliska historiebruken. Detta kan fungera som en rehabilitering efter det världskrig som några år tidigare avslutats. Det går också att i estetiken applicera de *existentiella historiebruken*, då den gestaltade Gustav Vasa syftar till att uppmana Gävles befolkning mot fienden.¹²² Detta går att uppfatta som en slags förankring eller orientering i den historia som efterkrigstiden fört med sig.

De inskriptioner som tidigare nämnts, och som setts går att se som del i det protomonument som övervägdes att uppföras, går alla att knyta an till de *existentiella historiebruken*. Funktionen hos dessa historiebruk går att tolka som en orientering eller en förankring i det historiska, som i sin tur skapar behovet av att minnas Gustav Vasas gärningar och ord, vilket tidigare visats i analysen.¹²³ Likaså går dessa inskriptioner att applicera ur de *moraliska historiebruken*, genom att de verkar som en rehabiliteringsfunktion där behovet att använda Gustav Vasas ord och gärningar sätts i centrum, samt förmedlar Gustav Vasas handlingar till efterkrigssamhället, där behovet av en idealtyp kan tänkas ha haft en väsentlig roll.

Även i denna analys väger de *moraliska historiebruken* tyngre än de andra historiebruken, då återanvändandet och orienteringen i det förflutna är mer tidsenligt, både sett ur historiebruksanalysen samt de nationalistiska monumentresningarna under perioden.¹²⁴

4.2.3 Invigning

De personer som med bakgrund i monumentets resande, samt de personer som besatt viktiga roller under ceremonin får utifrån Karlssons typologi klassas som intellektuella, välutbildade skikt eller politiska eliter. Detta går att förstå mot bakgrund av att både borgmästare Berggren och statsrådet Lübeck höll tal. Dessa båda individer var i allra högsta grad delaktiga i ett annat samhällsskick än gemene man.

Genom hela prologen framstår Gustav Vasas gärningar och ord i koppling och relation till Gävle Stad. Detta går utifrån Karlssons typologi att tolka som *de existentiella historiebruken*,

¹²¹ Se bilaga 1: Förslag till Monument för hugfästandet af minnet af Gustaf Vasas besök i Gävle 1521

¹²² Se bilaga 1: Förslag till Monument för hugfästandet af minnet af Gustaf Vasas besök i Gävle 1521

¹²³ För diskussion se: Upptakten till Gustav Vasa-monumentet & Gustav Vasa-monumentet: En donation

¹²⁴ För diskussion se: Nationalistiskt kulturarv och monumentalistiska historiebruk

då hela prologen syftar till att minnas Gustav Vasas arv. Exempel på detta kan vara: ”folk som tagit deras bygder nu till arvelott, låt oss nu värna allt det ärvda än med samma sinne.”¹²⁵

Ovanstående citering kan sägas vara bärande för innehållet i prologen. På flertalet platser återkommer tanken på att åhörarna har en skyldighet att bevara detta minne. I enlighet med Karlssons typologi kan detta funktioneras som en orientering eller en förankring i det förflutna.¹²⁶ Detsamma kan sägas gälla musiken som framfördes under invigningsceremonin. Alla musikstycken hade gemensamt tanken på Sverige och Gustav Vasa som centrala begrepp.

De tal som hölls kan också vara av vikt att analysera, då de alla uppfyller de kriterium för *de moraliska* och *de existentiella historiebruken*. Exempel på detta är Statsrådet Lübecks tal, där denne hänvisar till Gustav Vasa som: ”en man, den där med fasthet, rättrådighet och framsynthet verkade för Sveriges enande och stärkande, för folkets fostrande till manlighet, arbetsamhet och förnöjsamhet.”¹²⁷ Ovanstående citat uppvisar en tydlig tendens gentemot att minnas Gustav Vasa som en man med ovanstående karaktärsdrag. Detta stämmer väl överens med *de existentiella historiebruken*. Därutöver innehåller Statsråd Lübecks tal också ett behov av att återupptäcka historien, något som blir synligt i följande passage: ”Så står ännu i dag levande för oss såsom ett föredöme den fosterlandets befriare och upprätthållare”.¹²⁸

Att återanvända Gustav Vasas gärningar, och att införliva dem i samtiden ger uttryck för en förankring i ett Gävle som i denna stund präglades av Gustav Vasas gärningar och ord såsom ett föredöme. Vidare exempel finner vi hos Borgmästare Berggren, där denne i sitt tal också syftar till att återupptäcka Gustav Vasas arv: ”hos svenska folket väckte den varma fosterländska känsla, som då lågade med klar och hemlig eld och som gjort befrielseverket till vårt folks kanske käraste minne”.¹²⁹ Det finns också i det tal som Borgmästare Berggren håller en tydlig tendens gentemot *de moraliska historiebruken*. Följande citat belyser detta:

Bilden av den store upprättaren av Sveriges rike skall nu stå på vår stads mark manande yngre släkten att söka i kraft och handling likna dådstora fäder och troget vårda arvet från forna dagar. Om en sådan anda genomtränger oss, då skall aldrig den tid komma, då en annan vilja än vår egen bestämmer våra handlingar.¹³⁰

¹²⁵ Se bilaga 2: Prolog vid Gustaf Vasa-statyn i Gävle den 30 aug. 1924 – Gästrike samling.

¹²⁶ För diskussion om Karlssons typologi: Se Teoretiska utgångspunkter

¹²⁷ Se bilaga 3: Invigningstal vid Gustav Vasa-avtäckningen den 30 aug. 1924 - Sven Lübeck

¹²⁸ Se bilaga 3: Invigningstal vid Gustav Vasa-avtäckningen den 30 aug. 1924 - Sven Lübeck

¹²⁹ Se bilaga 3: Invigningstal vid Gustav Vasa-avtäckningen den 30 aug. 1924 – Borgmästare Berggren

¹³⁰ Se bilaga 3: Invigningstal vid Gustav Vasa-avtäckningen den 30 aug. 1924 – Borgmästare Berggren

Det går, med bakgrund i ovanstående textpassage att finna en tydlig rehabiliteringsfokus, där åhörarna uppmanas att vara starka till minne av Gustav Vasas gärningar.

4.2.4 Slutsats

Det bör inledningsvis nämnas att de exempel på de *existentiella historiebruken* som framträtt under analysen inte nödvändigtvis behövs utkristalliserats. Karlsson nämner i sin typologi att alla människor är brukare av dessa historiebruk och detta inkluderar givetvis alla de karaktärer som varit delaktiga i monumentet, samt alla de människor som var dag möter monumentet. Möjligen hade historiebruket kunnat bortses ifrån, då flertalet av de aktörer och händelser som berörde monumentet givetvis tillhörde kategorin ”alla”. Jag har dock valt att bibehålla och nämna dessa historiebruk vid namn för att läsaren skall få en tydlig röd tråd.¹³¹

Gustav Vasa-monumentet i Gävle var resultatet av politiskt engagerade aktörer, samt personliga donatorer som tillsammans med Gävle drätselkammare bistod med de ekonomiska medel som krävdes för att resa statyn. Monumentet främsta uppgift går genom analysen att tyda som ett sökande efter rehabilitering i det förflutna, samt skapandet av en sammanhållning under den ”svåra period” som rådde under 1920-talet i Gävle. De reaktioner som väcktes med uppkomsten går enklast att se utifrån de tidningsartiklar som skildrar invigningsceremonin, vilket kommer att behandlas här nedan.

Ovanstående analys har visat på en tendens att i anknytning till det narrationsteoretiska perspektivet går att finna ett centralt sådant, nämligen den *traditionella narrationen*. Flertalet exempel har givits på detta, däribland i de offentliga dokument som berörde uppförandet av monumentet. Analysen har synliggjort ett tydligt narrationsteoretiskt mönster i det källmaterial som presenterats under kapitel tre. Detta har synliggjorts genom de aktörer, den estetik och den invigningsceremoni som ägde rum i samband med monumentets skapandeprocess fram till dess avtäckning. Den sammanhållning monumentet syftar att frambringa sett ur den *traditionella narrationen*, går enligt Jörn Rüsen att förklara som ett sätt att ta tillvara på det förflutna och impregnera det i samtidens normer och samhällssyner.

¹³¹ För diskussion om Karlssons typologi: Se Teoretiska utgångspunkter

Med bakgrund i Karlssons typologi har ett flertal exempel givits som påvisar de *moraliska historiebruken*. Detta har nämnt i anknytning till offentliga dokument, aktörer, estetiken och invigningen av monumentet att det *moraliska historiebruket* är centralt går att förstå med bakgrund i de aktörer som varit tongivande. Det har alltså funnits en tanke kring monumentet som både i genomförande och avtäckning blivit synliggjort. Denna tanke har i störst möjliga mån en anknytning till ett behov av att återanvända Gustav Vasas gärningar och ord.

Att invigningen av Gustav Vasa-monumentet var på förstasidan i samtliga tre dagstidningar pekar på att ceremonin var en central händelse i Gävle vid denna tidpunkt. Trots att källorna inte vittnar om liknande ceremonier som vid invigningarna av Engelbrektstatyn i Örebro 1865 och Gustav II Adolfstatyn i Göteborg 1854, där firandet ofta ägde rum under en längre tid och på flera platser runt om i nationen, och där den svenska konungen ofta var närvarande, går avtäckningen av Gustav Vasa-statyn att granska som en liknande invigning som legitimerar regionala och nationella traditioner, samt nationalistiska karaktärsdrag. Där tidningarnas gestaltningar av monumentets invigning går att koppla samman med förhoppningar om en enighet både på lokalt och nationellt plan. De tidningsartiklar som använts i undersökningen visar på en nationalistisk stämning under monumentets invigning, där inte bara Gustav Vasa som historisk gestalt speglas, utan även hans gärningar som skall leva kvar in i framtiden.

Magnus Rodell menar att monumentavtäckningar fungerar som en påminnelse för det vanliga folket om nationens historia och hjältar. Han menar även att ett monument fungerar som ett uttryck av existensen för en kultur och dess betydelse. Analysen visar på att även uppkomsten och avtäckningen av Gustav Vasa-monumentet fungerar på detta sätt, och bakom monumentets uppkomst finns en idé om vad monumentet representerar, inte bara i det förflutna, utan även som en uppmaning mot framtiden. Vilket både går att se i de ursprungsidéer som kretsade kring monumentet, och i den invigningsceremoni som ägde rum i samband med avtäckandet av statyn. Ur denna analys bidrar resultatet med förståelse kring varför ett monument av Gustav Vasa är stående i Kvarnparken i Gävle och varför den restes under 1920-talet, samt vilka aktörer och samhällsgrupper som var engagerade i en uppkomst av monumentet. Arbetet visar även att invigningsceremonin tydligt präglades av den nationalistiska historiekultur som växte sig stark i Sverige under 1800-talet

5. Sammanfattning

Detta arbete syftar till att, med bakgrund i Gustav Vasa-monumentet i Kvarnparken i Gävle, urskilja och identifiera monumentets förutsättningar sett ur Rüsens narrationsteoretiska utgångspunkter och Karlssons historiebrukstypologi. Arbetet har i huvudsak utgått ifrån arkivstudier från Gävle stadsarkiv, samt studier av tre dagstidningar i Gävles gestaltningar från invigningen av monumentet den 30 augusti 1924. Detta källmaterial har i studien skapat den historiska berättelse ur vilken de analytiska redskapen, offentliga handlingar och aktörer, estetik samt invigningsceremonin hämtats.

Den första motionen till monumentet framfördes 1919 i drätselkammaren för att fem år senare fullbordas och avtäckas i minne av de 400 år som fortlöpt sedan Gustav Vasas uppror 1521 startade. Gävle valde att resa detta monument då staden var den första som slog sig samman med Gustav Vasa befrielseuppror, för att minnas eller återupptäcka ”frigörande från utländskt förtryck, och då Gefle stads Borgerskap var det första i landet som helt beslutade deltaga i den frigörelsekamp” Invigningen av monumentet lockade tusentals av Gävles befolkning till Kvarnparken, där initiativtagarna uppmanade mot att minnas Gustav Vasas gärningar och handlingar. Vilket synliggörs i den prolog, den musik, samt de tal som hålls under evenemanget.

Denna undersökning visar att den traditionella narrationen tydligast genomsyrar de offentliga dokumenten, samt de tidiga förslag på inskriptioner som föreslogs. Detta visas tydligast då dessa berättelser syftar till att försöka ta vara på det förflutna och impregnera det i samtidens normer och samhällssyner.

Undersökningen visar på ett varierat historiebruk har använts i uppförandet av Gustav Vasa-monumentet i Gävle där vid sidan av det existentiella historiebruket, det moraliska historiebruket vägt tyngst. I undersökningen har detta historiebruk tydligast visats i de aktörer som var initiativtagare av monumentet, samt i de invigningstal som utfördes under invigningsceremonin. Dessa tal går med enkelhet att koppla samman med ett behov av att försöka återanvända Gustav Vasa och minnet efter honom.

Referenser

Otryckta källor

Drätselkammarens protokoll, GS 2: A1A:57, Gävle stadsarkiv

Drätselkammarens protokoll, GS 2: A1A:59, Gävle stadsarkiv

Drätselkammarens protokoll, GS 2: A1A:60, Gävle stadsarkiv

Drätselkammarens protokoll, GS 2: A1A:61, Gävle stadsarkiv

Drätselkammarens protokoll, GS 2: A1A:62, Gävle stadsarkiv

Drätselkammarens protokoll, GS 2: A1A:65, Gävle stadsarkiv

Drätselkammarens protokoll, GS 2: A1A:71, Gävle stadsarkiv

Tryckta källor

Arbetsbladet, 1 september, 1924. Gävle stadsbibliotek

Gefle Dagblad, 1 september, 1924 Gävle stadsbibliotek

Gefle Posten, 1 september, 1924. Gävle stadsbibliotek

Litteratur:

Aronsson, P, *Historiebruk – att använda det förflutna*, Studentlitteratur, Lund, 2004

Aronsson, P, (red.), *Makten över minnet - historiekultur i förändring*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Aronsson, T, *Vindarnas boning*, Karlstad universitet, Karlstad, 2007

Ehn, M, *Skulpturstaden Gävle*, Gävle konstcenter, Gävle, 1996

Eivergård, M, *Kulturarv och historiebruk*, Jamtli förlag, Östersund, 2005

Karlsson, K-G, *Historia som vapen*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm, 1999

Karlsson, K-G, Zander, U. (red.), *Historien är nu – en introduktion till historiedidaktiken*, Studentlitteratur, Lund, 2004

Magnusson, L, Ejevärn, R. (red.), *Att bruka och bevara vårt kulturarv*, Gjutarbackens Tryckeri AB, Söderhamn, 2002

Manfred – Håkansson, S, *Skulptur i Gävleborg*, Gävle konstcenter, Gävle, 1979

Nilsson, U-I, *Gävle på 1800-talet*, Kultur och Fritid, Gävle, 2006

Rodell, M, *Att gjuta en nation – statyinvigningar och nationsformering i Sverige vid 1800-talets mitt*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm, 2001

Rüsen, J, *Berättande och förnuft – historieteoretiska texter*, Daidalos AB, Göteborg, 2004

Samuelsson, J, *Kommunen gör historia – museer, identitet och berättelser i Eskilstuna 1959-2000*, Elanders Gotab, Stockholm, 2005

Sterner, J, *Två tusen år i Gävlebygden*, Knights Förlag, 1999

Bilaga 1: Förslag till Monument för huggfästandet af minnet af Gustaf Vasas besök i Gefle 1521.

Emil A. Matton

Gustaf Vasa, iklädd masdräkt, har kastat yxa och hatt på marken samt gripit svenska flaggan i det han uppmanar Gefle stads borgare att följa sig i striden mot Sveriges fiender.

Statyn står på en kolonn, hvars öfversta del bildar ett kapitäl i form af ett gammalt fäste vid hvars fot vågor slå; vågorna; en symbol af stadens läge vid hafvet.

På fram- och baksidorna vid kapitälets nedre del synes ett G hvilket kan betyda Gefle eller Gustaf. På de två andra sidorna af kapitälet synas den svenska tre [kronorna] på samma höjd som G.

På kolonnens framsida står "Gustaf Vasa Sveriges befriare 1521" och der nedanför Göta lejon med krona på hufvudet och deröfver svenska tre [kronor].

På baksidan af kolonnen är plats för en inskription, nedanför i höjd med lejonet står Vasa vapnet och deröfver svenska tre [kronor].

Det hela tänktes hvila på två stora stenar i from af två trappsteg.

Statyn föreslås vara i brons, ungefär 2 á 2 ½ meter hög, den likasom de två G, de svenska [kronorna], inskriptioner, Göta lejon och Vasavapnet förgyllda och kolonnkapitäl och trappa af ljusgrå granit,

Höjden på hela monumentet skulle vara cirka 4 ½ á 5 meter.

Pris 33. 000 kronor för hela monumentet färdigt på sin plats med grund och allt.

Platsen: Qvarnparken i Nygatans förlängning der nu ett ensamt stort träd står.

Rörande kolonnen föreslår jag Bröderna Flinks stenhuggeri, förvissad som jag är att de skola gifva ett moderat pris och ett godt arbete.

Rom i oktober 1922 E. A. Matton

Källa: Citerat ur Drätselkammarens protokoll- GS 2 A1A: 60

Bilaga 2: Prolog vid Gustaf Vasa-statyn i Gävle den 30 aug. 1924

Av Karl Hedlund

I.

Budskapet från Dalarne.

Det gick över snöiga skogar ett bud
till grannar och fränder:
”Nu bådard den vigda malmens ljud
till uppbrott vid älvarnas stränder.

Vi tröttnat på främmande fogdars lejd
och löften, som ljuga.
Vi äga bågar, vanda vid fejd.
Vi vilja se, vad de duga”. –

Det for en klang genom skogarnas brus
av vapen och karlar:
”Den hövding vi korat är ung och ljus.
Sitt arv han försvarar.

Vårt löfte han fått. Mot dag som gryr
hans fanor nu blänka.
Och arvet är landet vid älvar och myr
och skörden, som tegarna skänka”. –

Och vinden från väster kom med ett gny
av fara och gamman:
”Den dag som vi vänta är ung och ny.
Låt oss gå ut tillsamman.

Ty sida vid sida vi fordom stått
när bågarna spändes.
Och led vid led ha vi samman gått
när natt mot dager vändes”. –

II.

Gästrike samling.

April månad 1521

Tryggt var landet, gott att äga. Skogens mur gav skygd.
Havets vidd har drömmen vida, bort mot fjärran stränder.

Tryggt var folket. Fordomtima här bröt järnet bygd,
karga myrars skörd blev bärgat här av starka händer.
Järmland, jordland, Gästrikland – vårens vindar förde
budskapet om samling med. Dina söner hörde.

Längst i norr, där Ödemårdens vilda mark tog vid,
Ockelbo låg gömt i skogen, - ut mot storm och strid, -
folket segt och väderbitet, vakt vid egna härdar.
Nordanvinden kom med svar: "Alla redobogna,
utmed våra berg och skär stå vi alla trogna."

Landet växte söderöver: Valbo bygd vid ån,
Färnebo och Hedesunda ned mot älvens ängar,
Torsåker med malm i bergen och med hamrars dån.
Svaret sunnanvinden förde klang av bågars strängar:
"Ärvda hemman värje vi än med spjut och skäkta!
Låt oss visa än en gång vad de ringa mäkta!"

Och den unga staden sände sina män och ord:
"Våra kölars väg på vattnet hotas nu och härjas.
Våra egna gått till döden. Oss är ofärd spord.
Nu av blod och lågor våra landamären färgas.
Black och boja räckas oss. Hjul och stegel vänta.
Men vi se i natt och nöd morgonskyar glänta".

Morgon glimmar den dagen, när du kunde se
Männen nalkas dine nejder, Ovansjö, att hylla
hövdingen med sol i dragen och sitt löfte ge

och gå ut vid bröders sida hårda varv att fylla.
Nu när faran var som störst, nu när våren bräckte
gåvo de sin huld och tro, sina händer räckte.

Morgon glimmar än den dagen fastän sekler gått.
Skördar på ärvda tegar sjunga än dess minne.
Folk, som taget deras bygder nu till arvelott,
låt oss värna allt det ärvda än med samma sinne.
Järnland, jordland, Gästrikland – djupt i myllan sträcka rötterna.
Mot dar av dåd nya tider bräcka.

III.

Vid minnesvården

Rastlöst dagens kvarnar mala
mäld av guld och sand.
Dagens bråda röster tala
om en färd i middagsbrand.
Här har minnet aftonsvala
rymd sitt stilla land.

Dagen bråda röster stiga
snabbt mot glömskans port.
Inför bragderna som tiga
drömma sena tider stort.
Minnena till ro oss viga.
Här är minnets ort.

Källa: Citerat ur Arbetarbladet. 1 september, 1924.

Bilaga 3: Invigningstal vid Gustaf Vasa-statyn i Gävle den 30 aug. 1924

Invigningstal vid Gustaf Vasa-statyn i Gävle den 30 aug. 1924

Statsrådet Sven Lübeck

”För generation efter generation av svenskar sedan fyra århundraden tillbaka har Gustaf Vasa framstått som en man, den där med fasthet, rättrådighet och framsynthet verkade för Sveriges enande och stärkande, för folkets fostrande till manlighet, arbetsamhet och förnöjsamhet. Självsvåldet bekämpade han, var och ur det än uppträdde. Så står ännu i dag levande för oss såsom ett föredöme den fosterlandets befriare och upprätthållare, vars ungdomliga, käckta, gestalt träder fram då jag nu bjuder täckelsen falla.”

Invigningstal vid Gustaf Vasa-statyn i Gävle den 30 aug. 1924

Borgmästare Berggren

”Gefle stad har i dag emottagit Gustaf Vasas minnesstod för att åt den bereda skydd och hägn. Vi se huru bilden framställa Gustaf Eriksson i den stund den unge hjälten framträdde som ledare av vår nationella befrielsekamp och hos svenska folket väckte den varma fosterländska känsla, som då lågade med klar och hemlig eld och som gjort befrielseverket till vårt folks kanske käraste minne. Med stolthet veta vi att den fosterländska hänförelse vann anslutning även här och förmådde vår stads borgare att samlas kring befriarens banér. Bilden av den store upprättaren av Sveriges rike skall nu stå på vår stads mark manande yngre släkten att söka i kraft och handling likna dådstora fäder och troget vårda arvet från forna dagar. Om en sådan anda genomtränger oss, då skall aldrig den tid komma, då en annan vilja än vår egen bestämmer våra handlingar, då skall allt framgent på vårt folk kunna tillämpas skaldens ord: ”var fritt, var gladt, var tryggt. Med vördnad för det stora minnet nedlägger Gefle stad denna krans vid monumentet över fosterlandets befriare.”

